

57. rész

Mottó:

„Amelyik nemzet a múltját nem ismeri, az a jelenét sem érti, s a jövőjét meg nem teremtheti!”

Öt perc történelem fiataloknak és minden érdeklődőnek

Magyar sors – magyar történelem

Európának szüksége van Magyarországra... amely soha nem hagyta magát legyőzni

Habsburg I. Ferenc uralkodása a francia terrorforradalom árnyékában. Felvilágosodás magyar módra

A Habsburg hatalom újra az erőszak fegyveréhez nyúlt

Lipót rövid uralkodását követően a már Firenzében született legidősebb fia, a szintén *Habsburg-Lotaringiai-házból* származó *Ferenc* került a magyar trónra. (Megjegyzendő, hogy a magyar és cseh korona felvétele mellett *II. Ferenc* néven ő volt a Német-római Birodalom utolsó császára, majd 1804-től, amikor létrejött az Osztrák Császárság, annak első uralkodója.)

Az 1792. esztendő nem csak Ferenc trónra lépésének éve, de a francia forradalom radikalizálódásának időszaka is volt. Franciaország szomszédjai, Poroszország és a Habsburg Birodalom – bár eltérő módon –, megismerkedtek a felvilágosodás eszméjével, s azt részben elfogadták. Az egyház üldözését, illetve az Istentől vett

császári, királyi hatalom sárba tiprását azonban nem voltak hajlandók tudomásul venni. Ezt már 1791-ben, még *II. Lipót* és a porosz *II. Frigyes Vilmos* Pillnitzben kiadott nyilatkozata egyértelműen megfogalmazta. Ennek értelmében hadat üzennek Párizsnak, ha a francia királynak (*XVI. Lajos*) baja esnék, vagy az egyházi és a világi méltóságokat üldöznék. Az ellentétek akkor éleződtek ki, amikor Franciaországban kikiáltották a köztársaságot. Az új, „demokratikus” francia állam 1792 áprilisában megtámadta a Habsburg Birodalmat. Franciaországban rövid idő alatt feloszlatták a szerzetesrendeket, a papok egy részét legyilkolták, sok ezer egyházi szereplőt pedig üldöztek, elűldöztek, deportáltak.

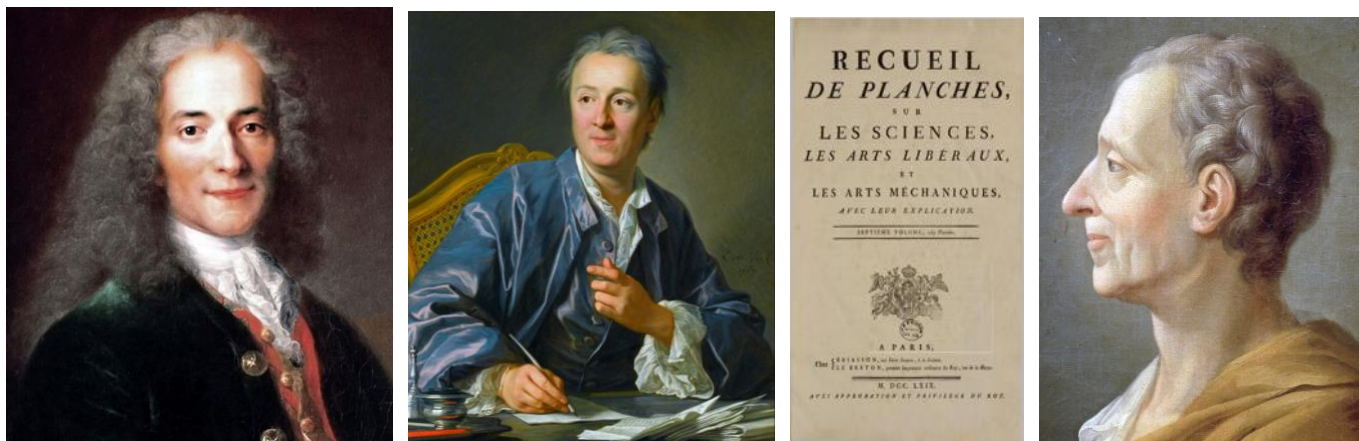

Ferenc császár uralkodói díszben. (Amerling festménye) II. Frigyes Vilmos (1786-1797) porosz király

Franciaország a keresztényüldözés melegágya

Franciaországban a társadalmi ellentétek már 1789 előtt kialakultak, amit az úgynevezett „felvilágosodás” hirdetői, a *szabadkőművesek* alaposan kihasználtak. Az Angliából érkező eszmerendszer a fennálló társadalmi rend és a kereszténység kíméletlen bomlasztását, üldözését tűzte zászlajára. Már 1782-ben a francia, skót, német és más nyugat-európai *páholyok* (titkos, zárt társaságok) kongresszust tartottak, amely egy új világrend felépítéséről döntött. Nem érintve az 1717-ben Angliában alapított első titkos társaság és az abból kibontakozó páholyok történetét, maradjunk a francia szabadkőművesek tevékenységénél. Nem tagadva a nép valós nyomorát, az 1789 előtti évek rossz mezőgazdasági termését, a királyi udvar irritáló, pazarló életmódját, a jeles nap – *1789. július 14.* – amit a franciák ma is legnagyobb nemzeti ünnepüknek tartanak, alaposan elő volt készítve. A szellemi alapot a *Nagy Francia Enciklopédia* teremtette meg. Az 1751 és 1780

között megjelent 35 kötet a különféle tudományok, a művészetek, a kultúra, a mesterségek rendszerezett szótáraként szolgált. Alkotói, a felvilágosodás, majd az abból kibontakoztatott forradalom legismertebb alakjai *Voltaire*, *Diderot*, *Rousseau*, *d'Alambert*, *Helvetius*, *Montesquieu*, *Benjamin Franklin*, *Mirabeau* és mások voltak. Ezeknek a neveknek a viselőit, annak ellenére, hogy egy rendszert, egy világvallást tettek tönkre, ma is a történelem, az irodalom és a tudományok nagyjai között tartanak számon a művelt Nyugaton.

Voltaire, Diderot, az Enciklopédia címlapja, Montesquieu

Az Enciklopédia valóban óriási vállalkozás volt, de amit előidézett az pedig óriási történelmi, társadalmi változásokhoz vezetett egész Európában és Észak-Amerika akkor még indiánok lakta területein is. A felsorolt nagynevű szerzők és követők nevét ismerjük, tudunk a felvilágosodás fényes oldaláról, a forradalomról, a napóleoni korszakról, ám annál kevesebbet az árnyoldalról. A vezető elmék között is éles viták bontakoztak ki. Voltaire például „kártékony örült”-nek nevezte a genfi polgárt – ahogy Rousseau magát nevezte – , aki viszont „az istentelenség hirdetője, továbbá a szellemében emelkedett, de lelkében gonosz” jelzővel illette Voltaire-t. Rousseau szerint Jézus követői soha nem lehetnek jó polgárok, csak ha megtagadják hitüket. Tovább megy, amikor a keresztény vallás eltiprásáról beszél. Tekintettel arra, hogy a következő, rövidre fogott összefoglaló tényei kevésbé ismertek a magyar közvéleményben, egyetemünk egy részén is még inkább a dicsőséges forradalmat tanítják. Ezért talán hihetetlennek tűnnek a borzalmak, ám a források alapján könnyűszerrel utána lehet nézni. (Bozsóky Pál Gerő, Szántó Konrád, Horváth Jenő, Raffay Ernő, Mézes Zsolt László, Meszlényi Antal és mások műveiben.)

Talán nem függ össze a két dolog, mert időben távol esnek egymástól. Azonban ne feledjük az *avignoni fogság* (1309-1377) közötti időszakot, amikor a pápaság Rómából a franciaországi Avignon városába tette át a székhelyét. Nem térve ki a részletekre, az 1789. évi forradalom első látványos támadása Róma ellen az volt, amikor *Talleyrand* (1754-1838) püspök a pápát megkerülve, maga szentelt fel két

új francia püspököt. Ez sem volt új, hiszen Angliában már 1534-ben *VIII. Henrik* szakított a római katolikus egyházzal, amikor létrehozta az anglikán egyházat, saját magát nyilvánítva az új egyház fejévé. Ez a mai napig így van Britanniában. Még korábban *Luther Márton* (1483-1546) fordult szembe Rómával, amikor 1517-ben meghirdette a reformációt, megteremtve ezzel az evangélikus egyház alapjait, ami elindította a keresztény-keresztény ellentéteket. Még visszalépve egy évszázadot, *Husz János* (1369?-1415) máglyahalála 1415. július 6-án pedig kezdete lett annak a folyamatnak, ami aztán Róma véget nem érő harcához vezetett az őt támadó új egyházakkal, hitrendszerekkel.

Husz János máglyahalála, Luther Márton, Talleyrand

Visszakanyarodva a franciaországi eseményekhez, már 1791-ben kivégeztek 1400 rabot, közöttük mintegy 300 katolikus papot. Majd kiutasítottak az országból 30.000 egyházi vezetőt, akik nem voltak hajlandók megtagadni Rómát, akik nem voltak hajlandók letenni a hűségüket a „forradalmi állam” alkotmányára. A francia menekültek közül sokan Magyarországon találtak menedéket.

A francia „forradalom” keresztényellenes tevékenységéből csak kiemelni tudunk néhányat, mert részletekbe bocsátkozni lehetetlen. Többek között 1793. november 7-én a kereszténységet és vele együtt *az egyházat törvényi szintem megszüntették*. Bevezették az *Ész és természet hatalmát*, mint az új vallást. Látványos szertartásra került sor a Notre Dame székesegyházban, amikor egy félmeztelen színésznőt ültettek az oltárra, akit az *Ész Istennőjeként* ünnepeltek. A templomokat istállóknak, raktárnak, kocsmának, kluboknak alakították át. Így lett a párizsi Szent Jakab templomba magukat befészkelő radikális keresztényüldözők neve a Jakobinus párt, illetve a templom neve Jakobinus klub. Istent betiltották, helyébe *Marat* lépett, a forradalom radikális hirdetője, őt kellett istenként tisztelni.

Jean-Paul Marat, a „nép barátja”, az új isten, akinek már életében szobrokat állítottak, s akinek az életét aztán egy merénylő oltotta ki. A Jakobinus klub bejárata a párizsi Saint-Honoré utca felől. Maximilien Robespierre, a „megvesztegethetetlen”. Ő javasolta az 1794. május 7-én elfogadott törvényt, mely szerint a francia nép elismeri a Legfelsőbb Lény tiszteletét. Végül a jakobinusok vezére is a vérpadon végezte

Ne feledkezzünk meg az úgynevezett „fehér nyaktiló” alkalmazásáról sem, amit előszeretettel alkalmaztak a papok kivégzésénél. A módszer abból állt, hogy az áldozatokat egy szállítóhajóra terelték, akiket aztán a hajóval együtt, élve süllyesztettek el a víz alá. Így, ezzel a módszerrel is több ezer embert végeztek ki.

Az 1789-et követő „modern kor” a *Vendée megyében* elkövetett mészárlással folytatódott. Az óceán partján elterülő jómódú vidék lakossága eleinte támogatta a forradalom eszméjét. Ám amikor a mértéktelen adók, a kényszersorozások, a papok üldözése, a király kivégzésének híre elérkezett ide is, a lakosság döntő többsége már nem támogatta Párizst. Válaszként erre, a köztársaság parlamentje, az emberek egyenlőségének legfőbb hirdetője 1793 augusztusában törvényt hozott Vendée népének kiirtására. *Saint-Just* kijelentette: „*Vassal kell kormányozni azokat, akiket az igazsággal nem lehet.*” (Milyen ismerős ez a mondat a 20. századi véres kommunista forradalmak vezetőinek szájából.) A valóság – a korabeli leírások szerint – a mai ember számára hihetetlennek tűnik, mert az emberi borzalmak olyan fokúra hágtak a párizsi demokraták, hogy az a „sötét középkor” embere számára is elképzelhetetlen lett volna. Különösen a kislányokkal és a várandós nőkkel követtek el olyan válogatott kínzásokat – aminek leírásától eltekintek –, mert az olvasó idegzete nem viselné el. (Finomítva, egy-két esetet azért megjegyzek, hogy a találgatásnak elejét vegyem. Például emberi bőrt cserzéssel készítették ki, majd használták a sereg ruházatához, vagy amikor 150 nőt élve égettek roston és a zsírukat hordóba gyűjtve küldték a városokba felhasználásra. A nők, kislányok elleni erőszakolások leírását, a csecsemők brutális kivégzését másra hagyom.) Mindezt az *Emberi és Polgári Jogok*

Nyilatkozatának kihirdetése, törvénybe iktatása után, a saját népével teszi a francia köztársaság emberi mivoltából kivetkőzött vezetése. Az elkövetők, parancsot kiadók nevei a mai napig ott díszelnek számos francia település utcanev tábláján.

A rögtönítélő bíróság határoz 1789-1794 között életről és halálról. Leon Saint-Just (1767-1794) a 25 éves halálosztó. Az országszerte 44.000 működő guillotinék egyike. A Legfőbb Lény ünnepe. A keresztény vallás helyett a Legfőbb Lény kultuszát vezették be, aminek a főpapja Robespierre lett

A helyzet akkor sem változott sokat, amikor *Napóleon* vette át a hatalmat. Az 1801-ben még első konzul *Napóleon* szerződést kötött a pápával. Ennek értelmében az egyház lemondott az 1789 óta elvesztett franciaországi vagyonáról, s tudomásul vette, hogy a papokat az állam fizeti. Rómának azt is el kellett tűrnie, hogy a megmaradt ötven püspököt az első konzul nevezi ki és fizeti a bérüket, azaz a papok ettől kezdve már az állam alkalmazottjai voltak.

Közismert az 1804. december 2-ai jelenet, amikor Napóleon császárrá koronázására készült Párizs. Az ünnepségen VII. Piusz pápa is megjelent azzal a reménnyel, hogy ő helyezheti majd a császári koronát Napóleon fejére. A döntő pillanatban azonban Napóleon kiragadta a pápa kezéből a koronát, s azt maga helyezte a saját fejére. Az esemény két fontos jelentéssel bírt. Napóleon egyrészt a francia keresztények millióit akarta megnyerni ügyének azzal, hogy a pápa is jelen volt a szertartáson. Másrészt a jelenlévők tudomására hozta, hogy ő áll a pápa fölött, s hogy a Vatikánnak semmiféle befolyása nincs a francia császári udvarra.

*Napóleon császárrá koronázása Párizsban (David festménye)
VII. Piusz pápa a Vatikánban (Thomas Lawrence festménye)*

Napóleon császár serege 1808-ban elfoglalta Rómát, benne az Angyalvárat. Ezzel a hódítással a Pápai Állam gyakorlatilag Franciaország része lett. VII. Piusz pápa a franciák fogságába esett. (Meg kell említeni, hogy a pápát magyar huszárok szabadították ki Napóleon katonáinak fogságából és hazakísérték Rómába.) Napóleonnak az a terve, hogy a Vatikánt Párizsban építse fel és ott tartsa a pápát, végül nem valósult meg.

(Megjegyzés: Nem szokás ebben a sorozatban a napjainkra történő kitekintés, bár a tárgyalt korok mindegyike a történelmi korszakok egymásra épülő logikáját, az ismétlődések törvényszerűségeit mutatja be. Ám, ha belegondolunk a 18. század végi, illetve a 19. század eleji keresztényüldözés eseményeibe, óhatatlanul párhuzamot kell vonnunk a mai helyzettel. A francia forradalom szelleme a kommunista forradalmakon keresztül újra elérte a „művelt világot”.)

Habsburg I. Ferenc uralkodása

A II. József, II. Lipót és I. Ferenc uralkodásának éveire eső franciaországi változások nem csupán a szomszédos Ausztriára voltak nagy hatással, hanem egész Európára, sőt Észak-Amerika történelmét is a francia felvilágosodás

alakította. Nem tekinthetünk el az előző fejezetben vázolt franciaországi eseményektől, mert a bécsi politikát ennek fényében kell értelmezni. A merev, abszolutista Ferenc császárt nem lehet felmenteni a magyarok elleni nemzetellenes intézkedései alól! Vegyük azonban figyelembe a Birodalom szomszédságában dúló katasztrofális, emberellenes politikát, amit Párizs követett.

Ferenc császár az egyik legnagyobb ellenfele volt az Európa meghódítására induló Bonaparte Napóleonnak. Folytatta apja (II. Lipót) a „felvilágosult” Franciaország elleni politikáját. A *ferenci abszolutizmus*, ahogy rendszerét nevezték, egy sok ellentmondással küszködő ember képét mutatja. Ifjúkorában akaratgyenge, bizonytalan, kisebbségi érzésekkel teli, ugyanakkor sokat olvasó, művelt, irodalom- és zeneszerető, a tudományok iránt érdeklődő ember volt. Uralkodása első éveiben, 1795-ben felszámolta a magyar jakobinusok mozgalmát, példát statuálva a francia forradalom elleni hajthatatlan politikájára. (Ezt az eseményt külön fejezetben tárgyaljuk.)

Az 1805. december 2-án lezajlott (a csehországi Brünn melletti) *austerlitzi csatában* a franciák a létszámfölényben levő osztrák-orosz szövetséges hadserege fölött fényes győzelmet arattak. Ferenc császár reálpolitikus volt. Látva Napóleon erejét és zsenialitását, a bevált Habsburg politikához tért vissza, a „*Te csak házasodj, boldog Ausztria!*” gyakorlatához. A franciaországi terrort azonban nem tudta elfogadni, ezért határozott felvilágosodás ellenesség alakult ki benne. Erős rendőri uralmat vezetett be birodalmában, jól működő kém- és hivatali hálózatot alakított ki országaiban. Ennek ellenére kudarcok sora érte a császárt. Többek között 1806-ban kénytelen volt lemondani német-római császári címéről. A kelet felé nyomuló napóleoni francia hadsereg ellen ő is a magyarok segítségét várta. 1809-ben a magyar nemesség *nemesi felkelést* hirdetett meg Napóleon ellen, de az elavult hadviselést követő magyar nemesség a győri csatában súlyos vereséget szenvedett. Históriainkba ez a csata a „győri futás” néven került be.

Győri csata helyszínét jelölő szobor, amit 1897-ben állítottak fel. Napóleon és felesége, Habsburg Mária Lujza főhercegnő

Ferenc császár a béke érdekében 1810-ben 19 éves leányát, *Mária Lujza* főhercegnőt adta feleségül Napóleonhoz. Határozatlanságára és befolyásolhatóságára jellemző, hogy az elkövetkező évek során több alkalommal is politikai irányt váltott. Ehhez már nagy részben hozzájárult az ekkor még 22 éves *Klemens Metternich*, aki 1795-ben került a bécsi politika irányítói közé. Amikor Metternich feleségül vette Mária Terézia nagyhatalmú kancellárjának, *Kaunitz grófnak* az unokáját, kibontakoztathatta képességeit.

Metternich javaslatára I. Ferenc császár 1812-ben már csapatokat bocsátott az Oroszország ellen vonuló Napóleon rendelkezésére. A franciák oroszországi kudarca után Ausztria egy nagy fordulattal már az orosz-porosz szövetséget támogatta. Ferenc politikája megkoronázását jelentette, amikor 1815-ben Bécs adott otthont *I. Sándor* orosz cár, *III. Frigyes Vilmos* porosz király és *I. Ferenc* császár találkozásának. A három uralkodó hozta létre a *Szent Szövetséget*. Nem volt könnyű örökség Ferenc királyé. Hiszen Mária Terézia nagyívű uralkodása, II. József merev konzervativizmusa, II. Lipót a felvilágosodás képviselője után Ferenc nem tudott mentesülni a tanácsadók és az egyre riasztóbb francia események hatása alól. A konzervatív, keresztény értékek védelmére berendezkedett Ferenc császárt az adott történelmi körülmények tették merev, abszolutista uralkodóvá.

Az 1811-1812. évi magyar országgyűlésen Ferenc császár huszár egyenruhában jelent meg, s magyarul szólt a képviselőkhez, megnyerve ezzel a magyar nemesség szimpátiáját. (Követte Mária Terézia 1741. évi színpadias politikáját.) Igaz, ezt követően nem hívott össze országgyűlést. A vármegyék követelésére azonban 1825-ben újra össze kellett hívnia az országos gyűlést, amit a reformországgyűlések kezdeteként emleget a történetírásunk.

A bécsi kongresszus (Godefroy metszete). Klemens Metternich (1773-1859) a Bécsi Kongresszus házigazdája, 1809-1848 között Ausztria kancellárja

Ferenc király magyarországi politikája

Már trónra lépése évében, 1792-ben törvény született a magyar nyelv használatáról: „*A magyar nyelv tanításáról és használatáról*”, például, kimondta a következőket: „*Ő királyi felsége helyeslésével határozzák a karok és rendek, hogy a magyar nyelv tanítása ez ország határai között ezentúl rendes tantárgy legyen, hogy ily módon bizonyos idő lefolyása alatt lassankint közhivatalt az ország határain belül csak olyanok nyerjenek, a kik egyéb, rendesen elvégzett tanulmányaik mellett a hazai nyelv ismeretét is a tanárok bizonyítványával igazolni tudják.*”

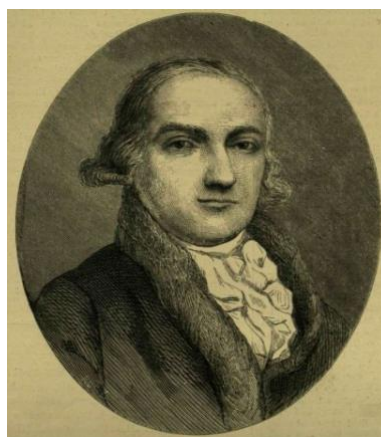

Ferenc király szobra Pannonhalmán, a Bencés Főapátságban. I. Ferenc osztrák császár portréja (Joseph Kreutzinger műve, 1806)

A reformszellemet Magyarországon azonban már nem lehetett visszaszorítani. Bécs politikája nem csak a francia felvilágosodás következményei ellen nyilvánult meg, hanem sárba tiporta a nemzeti törekvéseinket is. Kazinczy Ferenc hatéves kufsteini fogsága arra utal, hogy Bécs a magyar nyelv, a magyar nemzeti érdekek hirdetőjét büntette. Jól jellemzi a magyar nemesség és értelmiség viselkedését, hogy amikor Kazinczy 1801-ben kiszabadult fogságából, szerény zempléni birtoka nemzeti zarándokhely lett, ahova a legkiválóbb politikusok, írók, költők látogattak el, hogy találkozhassanak a nyelvújítóval, a magyar irodalom és a társadalmi viszonyok alakításának irányítójával.

A Sátoraljaújhely szomszédságában fekvő Széphalom, ahol a Kazinczy Ferenc szerény birtoka állt, ma a Magyar Nyelv Múzeumának ad helyet. Az eredeti Kazinczy Mauzóleum homlokzata

A fiatal Martinovics (Pollák Zsigmond rajza). Hajnóczy József dombormű a róla elnevezett iskolában. Szentmarjay Ferenc, a harmadik igazgató

A Martinovics féle összeesküvés

A 17. század végén a hazánkba telepített albán-rác? család sarja, *Martinovics Ignác* (1755-1795) jó eszű, de nyughatatlan fiatalember volt. A pesti Piarista Gimnázium elvégzése után ferences szerzetes lett, de folyamatosan összeütközésbe került társaival és rendfőnökeivel. Elvégezte többek között a teológiát, majd szakítva a szerzetesi élettel, *Potocky Ignác* lengyel főúr kíséretében bejárta szinte egész Európát. Kiváló tanár lett, amit bizonyít, hogy egy sor európai akadémia tagjává választotta. Sikertelen volt azonban a pesti egyetem fizikai tanszékére történt pályázata, ami törést, nagy csalódást okozott számára.

Martinovics a karrierje érdekében számos olyan lépést tett, ami már kivívta az udvar neheztelését is. 1791-ben, még II. Lipót uralkodása alatt a bécsi titkosrendőrség alkalmazta a tehetséges fiatalembert. Jelentéseket kellett írnia a jezsuiták, szabadkőművesek, illuminátusok tevékenységéről. Kevés használható

adatot tartalmazó jelentéseit alaposan kiszínezte, hogy növelje saját jelentőségét. Martinovics többre, nagyobb hatalomra vágyott, tehetségét jobban szerette volna kamatoztatni. 1792 után, amikor I. Ferenc lépett a trónra, támogatói mellett már nyílt ellenségei is akadtak. Története, állandó elégedetlensége miatt már nem bíztak benne, így Bécsben kegyvesztetté vált. Elkeseredésében Pestre költözött, ahol lázító tevékenységbe kezdett. Első – névtelen – röpiratában a cenzúrát támadta. Második, nyílt levelében *Gorani gróf* néven a Habsburg-ház politikáját bírálta, s éppen azokat a királyokat, akik korábban pártfogolták, segítették tevékenységét. Tekintettel arra, hogy a francia forradalom eszméit terjesztette, a szabaddóművesek (illuminátusok) támogatták a lázítót. Éppen azok, akikről korábban Martinovics jelentéseket írt.

A magyarországi szervezkedést *Gyurkovics Ferenc*, a pesti egyetem tanára ismertette meg Martinovicssal, akit azonban nem tudott beszervezni a titkos társaságba. Az első forradalmi kátét is Gyurkovics szerkesztette, az sem Martinovics műve volt. Gyurkovics, a rövidesen bekövetkezett halála előtt Martinovicsra hagyta iratait, levelezését és a káté tervezetét.

Martinovics Ignác és társainak kivégzése a Vár alatti Generális kaszálón, amit ma éppen a kivégzések miatt Vérmezőnek ismerünk. A magyar jakobinusok kivégzésének helyét ma egy emlékkő jelzi

Amint Martinovics a szervezkedés élére került, haladéktalanul megkezdte a tagok toborzását. A tevékenységgel a párizsi jakobinusok bízták meg, ami nagy megtiszteltetés volt Martinovics számára. Két társaságot szervezett, de egyik sem tudott a másiktól. Egyedül Martinovics ismerte mindkét társaság névsorát. Az egyik volt a *Reformátorok Társasága*, aminek tagságát nemesek, elszegényedett arisztokraták alkották. A *Szabadság, Egyenlőség, Testvériség Társaság* tagjai a radikális értelmiségi ifjak soraiból kerültek ki. A toborzás kezdetben Bécsben zajlott. A szervezők 250.000 fős tagságot terveztek, amivel már – úgy gondolták, hogy – át lehetett volna venni a hatalmat. Még csupán 75 főnél tartott a tagság létszáma, amikor egy beépített ember jelentést tett a szervezkedésről. A létszám még három hónap elteltével sem haladta meg a 300 főt. A lebukás előtt, amit

Martinovics még időben megtudott, azonnal Bécsbe sietett, ahol maga tárta fel a saját maga által kezdeményezett szervezkedést. Martinovics a titkosrendőrség rendelkezésére bocsátotta mind a két titkos társaság névsorát, programját. Ráadásul a kalandor politikus magára hagyta igazgatótársait, *Hajnóczy Józsefet, Laczkovics Jánost, Szentmarjay Ferencet és Sigray Jakabot*. A büntetést azonban ő sem úszta meg. A Királyi Ítéltábla döntése alapján az öt igazgatót 1795. május 20-án végezték ki.

A pallossal történő kivégzésre a Budai Vár alatti réten került sor, amit abban az időben *Generális kaszáló* néven emlegettek. Éppen a Martinovics vezette összeesküvés vezetőinek kivégzése miatt nevezik ezt a területet ma *Vérmezőnek*. Szemtanúk visszaemlékezése szerint, amikor elsőként a hóhér Sigray Jakabot fejezte le, ami csak háromszori lesújtással sikerült, Martinovics elájult. Ebből az állapotából nem is tért magához. A hóhérlegények két oldalról hóna alá nyúlva vonszolták a vérpadra.

Az ítések még két héten át tanakodtak két hajlíthatatlan jakobinus hívő ügyében. Őz Pál és Szolártsik Sándor bár nem voltak vezetők, de kitartóan védték a párizsi terror eseményeit, ezért 1795. június 3-án kivégezték őket is. A kivégzetteket a Szilágyi Erzsébet fasor és a Kútvölgyi út sarkánál fellelhető katonai temetőben helyezték el, amit csak 1914-ben tártak fel.

Ferenc király halála

Az 1795. évi történelmi eseményeket követően még negyven év telt el, amikor Ferenc császár és magyar király távozott az élők sorából. Ez a négy évtized a magyar történelem és irodalom páratlanul gazdag időszaka, bátran állíthatjuk, a géniuszok kora. Elég, ha csak megemlítjük *Széchenyi Ferenc és Széchenyi István, Kossuth Lajos, Deák Ferenc, Batthyány Lajos, Eötvös József, Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor, Fazekas Mihály, Vörösmarty Mihály, Katona József, Wesselényi Miklós, Madách Imre, Jókai Mór, Arany János, Pollack Mihály, Liszt Ferenc, Semmelweis Ignác, Brunszvik Teréz, Teleki Blanka, Jedlik Ányos, Erkel Ferenc, Kazinczy Ferenc, Kölcsey Ferenc, Barabás Miklós, Kriza János* nevét. Itt csak azokat a nagyságokat igyekeztem felsorolni – a névsor természetesen nem teljes –, akik a saját történelmi, művészeti, tudományos területükön a legnagyobb teljesítményt hozták létre. Micsoda kor! Micsoda csillagzat kellett ahhoz, hogy ezek a zsenik akár ismerhették egymást, találkozhattak, együtt dolgozhattak. És mögöttük állt egy seregnyi, szintén nagy talentummal megáldott magyar politikus, művész, tudós, kiknek a névsora egy egész könyvet megtöltene. És ezt megelőzően mondta néhány évvel a német tudós, *Herder*, hogy a magyarság és a magyar nyelv két évszázad múlva el fog tűnni Európa térképéről. Akiben akár csak egy csöppnyi magyar vér csörgedez, mosolyra rándul a szája, hogy szegény Herder mekkorát tévedett. Ne ítéljük el őt, nem rossz szándékkal tette, csak éppen a német tudomány és a magyar valóság itt bizony nem találkozott. Nem először és nem utoljára!

A Magyar Nemzeti Múzeum épülete, ami talán a legjobban fejezi ki a reformkor nagyjainak máig meghatározó alakját, tevékenységét

Az a korszak, ami I. Ferenc ellentmondásos uralkodásának időszakát öleli fel, az a magyar reformkor kezdte. A fenti névsor, a téma kimeríthetetlen gazdagsága megkívánja, hogy ezt dicsőséges időszakot a következő fejezetben tárgyaljuk. Elgondolkodhatunk azon, hogy milyen mértékben járult hozzá ehhez a számunkra fényes korszakot jelentő évtizedekhez a francia terror, a merev, diktatórikus Habsburg uralom, s amiről még nem esett szó, a Kárpát-medence népeinek éledezése. Erre egy közmondásunk adhat találó választ, *Súly alatt nő a pálma!*

Ferenc császár 1835. március 2-án halt meg Schönbrunnban, 67 éves korában. Négyszer kötött házasságot. Az 1790-ben *Mária Terézia Karolina* nápolyi-szicíliai hercegnővel kötött második házasságából született Ferdinánd, a legidősebb fia, aki majd követi Ferencet a Habsburgok trónján. Lehet találgatni, hogy Ferdinánd valóban gyengeelméjű volt, vagy csak azért aggatták rá ezt a jelzöt, hogy még életében – ami példa nélküli a Habsburgok trónöröklési rendjében – eltávolíthassák a császári, királyi székéből, helyet csinálva I. Ferenc Józsefnek. Azt azért érdemes tudni, hogy *Mária Terézia Karolina* unokahúga volt Ferencnek, ami nem zárja ki a vérrokonságot, s ebből eredően a megszületett gyermek rendellenességeit.

A schönbrunni kastély, ahol Ferenc császár és magyar király meghalt. A bécsi kapucinus kolostor, ahol eltemették I. Ferencet

Folytatjuk: Bánhegyi Ferenc